

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№5 (3)

2026

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

*Elektron nashr. 2026-yil, may.
3-qism*

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoirazimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldix'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Faxridinov Zafarjon Faxridin o'g'li, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi HIJQKD boshqarma boshlig'i
Utayev Uktam Choriyevich, Anijon viloyati prokurorining o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi IJQK Departamentining Namangan viloyati boshqarmasi boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.
Abdukarimova Dinara Rustamxonovna, bank-moliya akademiyasi professori, DSc., professor.
Ikramov Murod Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Fakhriddinov Zafarjon Fakhriddin ogli, Head of the DCEC under the Prosecutor General's Office of the Rep. of Uzb.
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Prosecutor of Anijan Region
Ochilov Farkhod, Head of the Namangan Regional Department of the Department of Internal Affairs of Rep. of Uzb.
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Abdukarimova Dinara Rustamkhanovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Ikramov Murod Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Rustamov Ilkomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Rakhimovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

EKOLOGIK BARQARORLIKNI TA'MINLASHGA QARATILGAN HAYOTIY TASHABBUSLAR.....	12
Muxiddin Kalonov	
O'ZBEKISTONDA NAQDSIZ TO'LOVLAR ULUSHINING OSHISHI VA PUL MASSASI NAZORATI SAMARADORLIGIGA TA'SIRI.....	28
Pardayev G'ayrat Jabbor o'g'li	
BUXGALTERIYA HISOBINING PAYDO BO'LISHI VA RIVOJLANISHI HISOB SIYOSATINING SHAKLLANISHIDA ASOS SIFATIDA.....	34
Abduvaxidov Farxod Tuychiyevich	
O'ZBEKISTON AUDITORLIK TASHKILOTLARIDA ICHKI SIFAT NAZORATI STANDARTLARINI RISKKA YO'NALTIRILGAN YONDASHUV ASOSIDA TAKOMILLASHTIRISH.....	41
Bobonarova Kamola	
SANOAT KORXONALARINING INVESTITSION-INNOVATSION FAOLIYATI SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING NAZARIY-USLUBIY ASOSLARI.....	47
Azizova Habiba Arslonovna	
TADBIRKORLIK SUBYEKTLARIGA RAQAMLI DAVLAT XIZMATLARINI KO'RSATISHNING NAZARIY YONDASHUVLARI.....	56
Yusupova Dilbar Mirabidovna	
KARBOHOVYIE KREDITVYI V AGRAPHOМ SEKTOPE KAK INSTRUMENT RAZVITIYA ZELENOY EKONOMIKI UZBEKISTANA.....	61
Abdullaeva Zaynab Ruslanovna	
BUXORO ZINDONI VA BOLO HOVUZ ANSAMBLI MISOLIDA TARIXIY OBIDALARNING BARQAROR TURISTIK SIG'IMI TAHLILI.....	66
Shodiyeva Moxichehra Shokir qizi, Qilichov Muhridin Husniddin o'g'li	
SOLIQ TIZIMIDA SOLIQ RISKINI BAHOLASH USLUBIYOTI.....	73
Ravshanjon Azimovich	
O'ZBEKISTONDA UMUMIY O'RTA TA'LIM TIZIMI: RIVOJLANISH TENDENSIYALARI VA BUXORO VILOYATI TAHLILI.....	80
Davidxodjayev Oybek Obidovich	
O'ZBEKISTONDA INVESTITSION KREDITLASHLASHNING AMALDAGI HOLATI VA ISTIQBOLLARI.....	85
Abdurashidova Mohidil Qodir qizi, Karimova A.	
IQTISODIYOTNI TRANSFORMATSIYALASH SHAROITIDA DXSH ASOSIDA FAOLIYAT YURITAYOTGAN TADBIRKORLIK SUBYEKTLARINI MOLIVAVIY QO'LLAB-QUVVATLASHNI BAHOLASH USULLARINI TAKOMILLASHTIRISH MUAMMOLARI.....	91
Toxirov Jaxongir Maxmudjon o'g'li	
SURXONDARYO VILOYATIDA UY-JOY QURILISHI VA IPOTEKA KREDITLASHNING O'ZARO BOG'LIQLIGI.....	96
Turopova Nigora Xolmurod qizi, Safarova Dilrabo Baxriddin qizi	
ESG INTEGRATION AND GREEN FINANCIAL ANALYSIS: A NEW METHODOLOGICAL APPROACH TO CORPORATE FINANCIAL SUSTAINABILITY.....	100
Erkin Temirovich Shodiev	
THE CURRENT STATE OF DIGITALIZATION OF TOURISM IN UZBEKISTAN AND PROSPECTS FOR ITS DEVELOPMENT.....	105
Bekmurodov Bakhtiyor Farkhodovich	
TA'LIM MUASSASALARINI MOLIVALASHTIRISHDA OPTIMALLASHTIRISH ZARURATI VA YO'NALISHLARI.....	113
Umarov Avzaljon Yodgorali o'g'li	

АХОЛИ ИСТЕ’МОЛ МАДАНИЯТИ ВА МИЛЛИЙ ИҚТИСОДИЙ О’СИШГА ТА’СИРИ	118
Rustamov Sheroz Oblokulovich	
ISHLAB CHIQRARISH OMILLARINING IQTISODIY O’SISHGA TA’SIRI: KOBБ–DOUGLAS MODELII ASOSIDA EKONOMETRIK TAHLIL	123
Maxmudov Sobir Xudoyberdiyevich	
BARQAROR SHAHARSOZLIK RIVOJLANISHIGA ERISHISHDA QATTIQ CHIQINDILARNI KOMPLEKS BOSHQARISH	129
Firas Halawani, Feruza Insavaliyeva	
СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ РЕАЛИЗАЦИИ НА НАЦИОНАЛЬНОМ УРОВНЕ КЛЮЧЕВЫХ МЕЖДУНАРОДНЫХ ЭКОЛОГИЧЕСКИХ СОГЛАШЕНИЙ, СВЯЗАННЫХ С ТРАНСГРАНИЧНЫМ ЗАГРЯЗНЕНИЕМ, В УЗБЕКИСТАНЕ И СОСЕДНИХ СТРАНАХ.....	139
Шафикова Луиза, Ойбек Камилов	
ЦИФРОВАЯ ЭКОНОМИКА УЗБЕКИСТАНА: ОЦЕНКА ТЕКУЩЕГО УРОВНЯ И ПОТЕНЦИАЛА РОСТА	150
Омонтурдиева Диёра	
YER VA SUV RESURSLARINI INTEGRATSIYALASHGAN BOSHQARISHDA DRONLARDAN FOYDALANISH.....	155
Matkarimov Mansur	
YASHIL INVESTITSIYALAR BOZORI MEKANIZMINING DASTAKLARI	161
Ziyodullayeva Gulasal Akmal qizi	
СТРАТЕГИЯ ПРИВЛЕЧЕНИЯ И УДЕРЖАНИЯ ПЕРСОНАЛА ПОСРЕДСТВОМ HR-БРЕНДИНГА: ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ И ПРАКТИКА РЕАЛИЗАЦИИ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН	167
Дониерова Фотимабону Алишер кизи	
KAMBAG’ALLIKNI MONETAR VA KO’P O’LCHOVLI VAHOLASH METODOLOGIYASI ASOSIDA IQTISODIY O’SISH STRATEGIYALARINI KONSEPTUAL TAKOMILLASHTIRISH	173
Sotiboldiyev Asadbek Hasan o’g’li	
QURILISH SANOATIDA RESURS TEJAMKOR ISHLAB CHIQRARISH TIZIMINI RIVOJLANTIRISHNING USTUVOR YO’NALISHLARI.....	179
Utbasarov Doniyorjon Baxtiyorovich	
KICHIK BIZNESDA XIZMATLAR SOHASINI RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA RIVOJLANTIRISHNING AHAMIYATI.....	188
Raximov Zafar Komilovich, Mamatazimov Jaloliddin Sherzod o’g’li	
MANAGING DIGITAL TRANSFORMATION IN PRIMARY HEALTHCARE: A SYSTEMATIC LITERATURE REVIEW	192
Ashurova Sitora Xusnitdin qizi	
МЕЖДУНАРОДНЫЕ ПРАВОВЫЕ ПРОБЕЛЫ В УПРАВЛЕНИИ ТРАНСГРАНИЧНЫМ ЗАГРЯЗНЕНИЕМ ВОД В ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ	197
Тиллахуджаев Аббосхон, Дилфуза Шакирова, Мухамедалиева Сайёра, Ойбек Камилов	
JAHON ME’MORIY MEROSIDAN TURIZMDA FOYDALANISH: DOLZARB MUAMMOLAR, ZAMONAVIY YECHIMLAR VA ISTIQBOLLI TAKLIFLAR.....	208
Qilichov Muhriddin Husniddin o’g’li	
IMPROVING SALES PROMOTION STRATEGIES FOR UZBEK EXPORTERS IN DEVELOPING FOREIGN MARKETS.....	217
Aziz Kurbanovich Abdullaev, Rustamova Madina Baxrom qizi	
ENVIRONMENTAL DEGRADATION AND CARBON EMISSION: INTERCONNECTED LINKS WITH ECONOMIC GROWTH IN POST-SOVIET.....	222
Rajabova Malika Nuriddin qizi	
NATIJAGA YO’NALTIRILGAN BUDJETLASHTIRISHGA OID ILMIY QARASHLAR VA YONDASHUVLAR	230
Qosimova Gulyar Axmatovna	

ТРАНСГРАНИЧНЫЕ ФАКТОРЫ РАЗВИТИЯ РЕГИОНАЛЬНОГО ТУРИЗМА НА ПРИМЕРЕ РЕСПУБЛИКИ КАРАКАЛПАКСТАН.....	236
Наурызбаев Алиакбар Рустамович	
ВЗАИМОСВЯЗЬ УРОВНЯ ЖИЗНИ И ИНДЕКСА ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ В УСЛОВИЯХ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ	239
Усманова Зумрад Исламовна	
KIMYO SANOAT KORXONALARINING INNOVATSION FAOLIYATINI MOLIYALASHTIRISHNI YANADA TAKOMILLASHTIRISH CHORALARI	242
Muxammadiyeva Munira Zaynabuddinovna	

KIMYO SANOAT KORXONALARINING INNOVATSION FAOLIYATINI MOLIYALASHTIRISHNI YANADA TAKOMILLASHTIRISH CHORALARI

Muxammadiyeva Munira Zaynabuddinovna

Toshkent kimyo xalqaro universiteti mustaqil izlanuvchisi

E-mail: munijon86@gmail.com

ORCID: [0009-0004-4341-5916](https://orcid.org/0009-0004-4341-5916)

Annotatsiya. Mazkur ilmiy maqolada O'zbekiston kimyo sanoati korxonalarida innovatsion faoliyatni moliyalashtirishning nazariy va amaliy jihatlarini tadqiq etilgan. Tadqiqotda kimyo sanoatining mamlakat iqtisodiyotidagi o'rni, uning sanoat tarkibidagi ahamiyati hamda "O'z kimyosanoat" AJ tizimida amalga oshirilayotgan innovatsion jarayonlar tahlil qilingan. Shuningdek, innovatsiya tushunchasining iqtisodiy mazmuni xorijiy va mahalliy olimlarning ilmiy qarashlari asosida yoritilgan. Tadqiqot obyekti sifatida "MAXAM-CHIRCHIQ" AJ va "Dehqonobod kaliy zavodi" AJ faoliyati o'rganilib, ularning ishlab chiqarish ko'rsatkichlari, mahsulot hajmi dinamikasi hamda innovatsion rivojlanish tendensiyalari tahlil qilingan. Maqolada kimyo sanoati korxonalarida innovatsion faoliyatni moliyalashtirishni takomillashtirish, davlat buyurtmasi asosidagi innovatsion loyihalarni qo'llab-quvvatlash, ilmiy-tadqiqot ishlarini moliyalashtirish hajmini oshirish hamda soliq imtiyozlarini kengaytirish bo'yicha ilmiy taklif va amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan. Tadqiqot natijalari kimyo sanoati korxonalarining raqobatbardoshligini oshirish, resurslardan samarali foydalanish va innovatsion rivojlanishni ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Kalit so'zlar: kimyo sanoati, innovatsiya, innovatsion faoliyat, innovatsion rivojlanish, innovatsion faoliyatni moliyalashtirish, "O'z kimyosanoat" AJ, "MAXAM-CHIRCHIQ" AJ, mineral o'g'itlar, investitsiyalar, sanoat korxonalari, raqobatbardoshlik, modernizatsiya, texnologik yangilanish, iqtisodiy samaradorlik, ilmiy-tadqiqot ishlari.

Abstract. This scientific article examines the theoretical and practical aspects of financing innovative activities in chemical industry enterprises of Uzbekistan. The study analyzes the role of the chemical industry in the national economy, its significance in the industrial structure, and the innovative processes being implemented within the system of Uzbekiyosanoat. In addition, the economic essence of the concept of innovation is explained based on the scientific views of foreign and local scholars. As the objects of the research, the activities of MAXAM-CHIRCHIQ and Dehqonobod Potash Plant were studied, and their production indicators, product volume dynamics, and innovative development trends were analyzed. The article also presents scientific proposals and practical recommendations aimed at improving the financing of innovative activities in chemical industry enterprises, supporting innovative projects based on government orders, increasing funding for research and development activities, and expanding tax incentives. The results of the research are important for increasing the competitiveness of chemical industry enterprises, ensuring efficient use of resources, and supporting innovative development.

Key words: chemical industry, innovation, innovative activity, innovative development, financing of innovative activities, Uzkiyosanoat, MAXAM-CHIRCHIQ, mineral fertilizers, investments, industrial enterprises, competitiveness, modernization, technological renewal, economic efficiency, research and development activities.

Аннотация. В данной научной статье исследованы теоретические и практические аспекты финансирования инновационной деятельности предприятий химической промышленности Узбекистана. В исследовании проанализированы роль химической промышленности в национальной экономике, её значение в структуре промышленности, а также инновационные процессы, реализуемые в системе АО «Узкимёсаноат». Кроме того, экономическая сущность понятия инновации раскрыта на основе научных взглядов зарубежных и отечественных учёных. В качестве объектов исследования были изучены деятельность предприятий MAXAM-CHIRCHIQ и Dehqonobod Potash Plant, а также проанализированы их производственные показатели, динамика объёмов продукции и тенденции инновационного развития. В статье разработаны научные предложения и практические рекомендации по совершенствованию финансирования инновационной деятельности предприятий химической промышленности, поддержке инновационных проектов на основе государственного заказа, увеличению объёмов финансирования научно-исследовательских работ и расширению налоговых льгот. Результаты исследования имеют важное значение для повышения конкурентоспособности предприятий химической промышленности, эффективного использования ресурсов и обеспечения инновационного развития.

Ключевые слова: химическая промышленность, инновация, инновационная деятельность, инновационное развитие, финансирование инновационной деятельности, АО «Узкимёсаноат», MAXAM-CHIRCHIQ, минеральные удобрения, инвестиции, промышленные предприятия, конкурентоспособность, модернизация, технологическое обновление, экономическая эффективность, научно-исследовательские работы.

KIRISH

Mamlakatimiz kimyo sanoati iqtisodiyotning muhim va strategik tarmoqlaridan biri hisoblanadi. 2025-yilda O'zbekiston yalpi ichki mahsuloti 1 849,7 trillion so'mni tashkil etib, bu ko'rsatkich 2024-yilning mos davriga nisbatan 7,7 foizga oshgan. 2024-yilda mazkur ko'rsatkich 861,2 trillion so'mni tashkil etgan bo'lib, so'nggi besh yil davomida qariyb ikki barobarga o'sgan. Ushbu davr mobaynida YaIM tarkibida ayrim tarmoqlar ulushining ijobiy o'zgarishi kuzatildi. Jumladan, xizmatlar sohasining ulushi 48,2 foizdan 48,6 foizga, sanoat ulushi 26,1 foizdan 26,8 foizga hamda qurilish sohasi ulushi 7,2 foizdan 7,3 foizga oshdi.

Kimyo sanoati mahsulotlari iqtisodiyotning deyarli barcha tarmoqlari faoliyatida muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu sohaning izchil rivojlanishi sanoat mahsulotlari ishlab chiqarish hajmi dinamikasida ham o'z aksini topmoqda. Kimyo sanoati korxonalarini mahsulotlariga iqtisodiyotning barcha sohalarida yuqori ehtiyoj mavjud. Jumladan, mashinasozlik, to'qimachilik sanoati, qishloq xo'jaligi, transport, qurilish va boshqa ko'plab sohalarda kimyo sanoati mahsulotlari muhim o'rin egallaydi. Kimyo sanoati O'zbekiston iqtisodiyotining bazaviy tarmoqlaridan biri bo'lib, qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishini rivojlantirish ehtiyojlaridan kelib chiqib, mineral o'g'itlar ishlab chiqaruvchi zamonaviy korxonalarni tashkil etish asosida shakllangan va bugungi kunda innovatsion rivojlanishning muhim yo'nalishlaridan biri sifatida taraqqiy etib bormoqda.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

So'nggi yillarda iqtisodiy adabiyotlarda "innovatsiya", "innovatsion jarayon" va "innovatsion faoliyat" tushunchalari iqtisodiy o'sish hamda raqobatbardoshlikni ta'minlovchi muhim omillar sifatida keng tadqiq etilmoqda. Innovatsiya atamasi ingliz tilidagi "innovation" so'zidan kelib chiqqan bo'lib, "yangilik kiritish" va "novatorlik" ma'nolarini anglatadi (O'zbekiston milliy ensiklopediyasi, 2006). Bozor iqtisodiyoti sharoitida ushbu tushuncha iqtisodiyotni modernizatsiya qilish, yangi texnologiyalarni joriy etish hamda ishlab chiqarish samaradorligini oshirish bilan chambarchas bog'liq hisoblanadi.

Innovatsiya nazariyasining shakllanishida Yozef Shumpeterning ilmiy qarashlari alohida ahamiyat kasb etadi. U innovatsiyani iqtisodiy rivojlanishning asosiy harakatlantiruvchi omili sifatida baholab, uni yangi mahsulotlar ishlab chiqarish, yangi texnologiyalarni joriy etish, yangi bozorlarni o'zlashtirish va ishlab chiqarishni tashkil etishning zamonaviy shakllari bilan bog'liq jarayon sifatida izohlaydi (Schumpeter, 1934). Olim innovatsiyalarni iqtisodiy tizimda "yangi kombinatsiyalar"ni amalga oshirish orqali iqtisodiy o'sishni ta'minlovchi muhim omil deb hisoblaydi. Uning fikricha, innovatsiyalarning asosiy yo'nalishlariga yangi mahsulotlarni yaratish, yangi ishlab chiqarish usullarini qo'llash, yangi xomashyo manbalaridan foydalanish hamda yangi bozorlarni egallash kiradi (Schumpeter, 1934).

Xorijiy olimlardan B. Tviss innovatsiyani "iqtisodiy mazmunga ega bo'lgan g'oya yoki kashfiyot" sifatida tavsiflaydi (Twiss, 1985). F. Nikson esa innovatsiyani texnik, ishlab chiqarish va tijorat tadbirlarining uyg'unlashuvi natijasida yangi bozorlar hamda ishlab chiqarish tizimlarini shakllantiruvchi jarayon sifatida baholaydi (Nixon, 1999). B. Santoning fikricha, innovatsiya ijtimoiy, texnik va iqtisodiy jarayon bo'lib, u g'oya va ixtirolardan amaliy foydalanish orqali yangi mahsulot hamda texnologiyalarni yaratishga xizmat qiladi (Santo, 1990). Shu bilan birga, olim innovatsiyaning iqtisodiy samaradorlikni oshirish va qo'shimcha daromad yaratish xususiyatiga ham alohida urg'u beradi (Santo, 1990).

Innovatsiyalarning tadbirkorlik faoliyatidagi ahamiyatini tadqiq etgan Piter Druker innovatsiyani tadbirkor uchun asosiy vosita sifatida baholaydi. Uning ta'kidlashicha, innovatsiyalar orqali tadbirkorlar mavjud o'zgarishlarni yangi biznes imkoniyatlariga aylantirish imkoniga ega bo'ladilar (Drucker, 1985). Mazkur yondashuv innovatsiyalarni nafaqat texnologik, balki strategik boshqaruv vositasi sifatida ham talqin qilish imkonini beradi.

MDH davlatlari olimlari tomonidan ham innovatsiya tushunchasining nazariy va amaliy jihatlari keng tadqiq qilingan. Jumladan, A.I. Prigojin innovatsiyani iqtisodiy, tashkiliy, huquqiy va boshqaruv sohalariga yangi elementlarni kiritishga qaratilgan maqsadli o'zgarish sifatida izohlaydi (Prigojin, 1989). V.M. Anshin, S.Y. Glazev va A.A. Dagayeva ishlarida innovatsiyalarning iqtisodiy rivojlanishga ta'siri hamda ularning tasniflash xususiyatlari tadqiq etilgan (Anshin, 2003; Glazev, 1993; Dagayeva, 2000). R.A. Fatxutdinov innovatsiyalarni texnik-texnologik, tashkiliy, boshqaruv, iqtisodiy, ijtimoiy, huquqiy va ekologik turlarga ajratib, ularning ko'p qirrali xususiyatga ega ekanligini asoslab bergan (Fatxutdinov, 2008).

Mahalliy ilmiy manbalarda ham innovatsiya tushunchasiga keng yondashuv mavjud. Xususan, "O'zbekiston milliy ensiklopediyasi"da innovatsiya "kiritilgan yangilik" va "ixtiro" ma'nolarini anglatishi qayd etilgan (O'zbekiston milliy ensiklopediyasi, 2006). "Bolshaya ekonomicheskaya ensiklopediya"da innovatsiya bozor ehtiyojlaridan kelib chiqib ishlab chiqarishga texnologik, tashkiliy va moddiy yangiliklar kiritish bilan bog'liq faoliyat sifatida tavsiflangan (Bolshaya ekonomicheskaya ensiklopediya, 2007). Shuningdek, "Iqtisodiyot va moliya" elektron lug'atida innovatsiya fan yutuqlari va ilg'or tajribalar asosida texnika, texnologiya, mehnatni tashkil etish hamda boshqaruv sohalariga kiritiladigan yangiliklar sifatida izohlangan ("Iqtisodiyot va moliya" elektron lug'ati, 2020).

Tahlil qilingan adabiyotlar shuni ko'rsatadiki, innovatsiya tushunchasi turli olimlar tomonidan turlicha talqin qilingan bo'lsa-da, ularning aksariyati innovatsiyalarni iqtisodiy samaradorlikni oshirishga xizmat qiluvchi muhim omil sifatida baholaydi. Demak, innovatsiyalar iqtisodiyotni modernizatsiya qilish, ishlab chiqarish samaradorligini oshirish hamda raqobatbardoshlikni ta'minlashning ustuvor omillaridan biri hisoblanadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Kimyo sanoati korxonalarining innovatsion faoliyatini moliyalashtirishni yanada takomillashtirish choralariga oid nazariy bilimlarning shakllanish bosqichlarini tadqiq etish jarayonida tizimli tahlil, induksiya-deduksiya, kompleks baholash, mantiqiy hamda taqqoslama tahlil usullaridan foydalanildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Respublikaning zamonaviy kimyo sanoati tarixi Shorsuv oltingugurt konining 1932-yilda ishga tushirilishi bilan boshlanadi. 1940-yilda kimyo sanoatining yirik korxonalaridan biri bo'lgan Chirchiq elektr-kimyo kombinati (bugungi kunda "MAXAM-CHIRCHIQ" AJ) faoliyat boshladi. 1962-yilda Farg'ona azotli o'g'itlar zavodi (bugungi kunda "Farg'onaazot" AJ), 1964-yilda Navoiy kimyo kombinati (bugungi kunda "Navoiyazot" AJ), 1969-yilda esa Olmaliq kimyo zavodi (bugungi kunda "Ammofos" AJ) ishga tushirildi.

Bugungi kunda mamlakatimiz kimyo sanoatida faoliyat yurituvchi asosiy majmua "O'zkiyosanoat" aksiyadorlik jamiyati hisoblanadi. Jamiyat tarkibiga 14 ta sanoat korxonasi, ilmiy-tadqiqot va loyihalash institutlari, shuningdek, "Kimyotrans" hamda "Kimyotrans-logistik" tashqi iqtisodiy transport-ekspeditorlik tashkilotlari, shuningdek "Hamkor-servis" brokerlik kompaniyasi kiradi.

"O'zkiyosanoat" AJ O'zbekiston Respublikasi kimyo korxonalarini birlashtiruvchi yagona korporativ tizim bo'lib, jamiyat kimyo korxonalarining ishlab chiqarish, innovatsion va marketing dasturlarini ishlab chiqadi hamda amalga oshiradi. Shu orqali kimyo sanoatining barqaror rivojlanishi uchun qulay sharoitlar yaratilmoqda.

Hozirgi vaqtda "MAXAM-CHIRCHIQ", "Navoiyazot" va "Farg'onaazot" aksiyadorlik jamiyatlari azotli o'g'itlar — ammiakli selitra, karbamid va ammoniy sulfat ishlab chiqarmoqda. "Ammofos", "Samarqandkimyo" hamda "Qo'qon superfosfat zavodi" aksiyadorlik jamiyatlari esa fosforli o'g'itlar — ammfos, superfos, oddiy ammoniyli superfosfat, ammoniy sulfofosfat va nitrokalsiyfosfat mahsulotlarini ishlab chiqarmoqda. Ushbu korxonalar xomashyo bilan Qizilqum fosforit kombinati tomonidan ta'minlanadi. "Elektrokimyo zavod" QK AJ esa o'simliklarni himoya qilish uchun kimyoviy vositalar ishlab chiqarishga ixtisoslashgan.

Kompaniya korxonalarini ishlab chiqarayotgan mahsulot turlaridan kelib chiqib, quyidagi ishlab chiqarish majmualariga ajratiladi:

- mineral o'g'itlar, noorganik moddalar va energetika, oltinkon hamda kimyo sanoati uchun kimyoviy reagentlar ishlab chiqarish majmuasi;
- organik kimyo, sun'iy tolalar va polimer materiallar ishlab chiqarish majmuasi;
- o'simliklarni himoya qilish uchun kimyoviy vositalar ishlab chiqarish majmuasi;
- kalsiyashtirilgan soda ishlab chiqarish majmuasi.

"O'zkiyosanoat" AJ korxonalarini tomonidan 170 dan ortiq turdagi kimyo mahsulotlari ishlab chiqariladi. Kimyo sanoati mamlakatimizning turli hududlaridagi mavjud resurs zaxiralari asosida yirik ishlab chiqarish quvvatlarini qamrab oluvchi strategik soha hisoblanadi.

Asosiy sanoat obyektlari respublikaning Navoiy ("Navoiyazot" AJ), Farg'ona ("Farg'onaazot" AJ, Farg'ona furan birikmalari kimyo zavodi, Farg'ona kimyoviy tolalar zavodi), Qoraqalpog'iston Respublikasi (Qo'ng'iroq soda zavodi), Chirchiq ("MAXAM-CHIRCHIQ" AJ), Samarqand ("Samarqandkimyo" AJ) va boshqa yirik hududlarida ("Elektrokimyo zavod" AJ, "O'zkiyosanoatloyiha" AJ) joylashtirilgan.

Bugungi kunda mamlakatimizda amalga oshirilayotgan iqtisodiy islohotlar natijasida iqtisodiyotning barcha tarmoqlarida mahsulotlar raqobatbardoshligini oshirish, resurslardan tejamkorlik asosida foydalanish hamda mavjud moddiy-texnik bazadan samarali foydalanishga qaratilgan keng ko'lamli ishlar "O'zkiyosanoat" AJ tizimida ham izchil amalga oshirilmoqda. Jumladan, "O'zkiyosanoat" AJ tarkibida quyidagi ilmiy izlanishlar olib boruvchi tashkilotlar faoliyat yuritadi:

- "O'zkiyosanoatloyiha" AJ loyihalash instituti;
- Toshkent kimyo-texnologiya ilmiy-tadqiqot instituti (TKTITI).

Tadqiqot ishining obyekti sifatida "O'zkiyosanoat" AJ tarkibiga kiruvchi "MAXAM-CHIRCHIQ" AJ hamda "Dehqonobod kaliy zavodi" AJ sanoat korxonalarini tanlab olindi. Mazkur korxonalar o'z faoliyati davomida quyidagi tarixiy rivojlanish bosqichlarini bosib o'tgan.

"MAXAM-CHIRCHIQ" AJ faoliyati hukumatning suvni elektroliz usuli orqali vodorod olish va havodan ajratish yo'li bilan azot ishlab chiqarish asosida azotli o'g'itlar ishlab chiqaruvchi Chirchiq elektr-kimyo kombinati qurilishi to'g'risidagi qarori qabul qilingan davrdan, ya'ni 1932-yil aprel oyidan boshlangan. 1940-yilda asosiy

taqsimlash podstantsiyasi, havoni ajratish sexi hamda suvni elektroliz qilish sexlarining qurilishi boshlandi. Shu yilning oktabr oyida ammiakli selitranning ilk mahsuloti olindi. Chirchiq elektr-kimyo kombinatining birinchi navbati 1941-yil 25-yanvarda rasman ishga tushirildi. Keyingi davrda kombinatning ikkinchi navbati — ammiak olishning konversion liniyasini qurish ishlari amalga oshirildi.

1949-yilda nikel-xrom katalizatorini ishlab chiqaruvchi katalizator sexi foydalanishga topshirildi. 1958-yilda konversion usul asosida ammiak ishlab chiqarish texnologik jarayoniga muhim takomillashtirishlar kiritildi. Xususan, oltingugurt aralashmalaridan gazni tozalash sexi hamda changni ushlash uchun ho'l plenkali filtrga ega yangi GIAP gaz generatori ishga tushirildi. 1965-yilda suvni elektroliz qilish sexining M-18 bo'linmasi foydalanishga topshirildi. 1972-yilda esa kuchsiz nitrat kislota sexida azot oksidlari tashlamalarini selektiv tozalash qurilmasi montaj qilindi.

1962-yilda to'liq suyuq retsirkulyatsion sxema asosida "Stamicarbon" golland kompaniyasidan xarid qilingan karbamid sexi qurilishi boshlandi. 1964-yilda ushbu sex foydalanishga topshirildi. Shuningdek, 1964-yilda ammiakli selitra ishlab chiqarish bo'yicha ikkita granulyatsiya minorasida qurilish-montaj ishlari yakunlandi va 1965-yildan boshlab tangachali selitra o'rniga donadorlangan ammiakli selitra ishlab chiqarish yo'lga qo'yildi. 1960–1970-yillarda kombinatda asbob-uskunalarini yangilash va modernizatsiya qilish ishlari keng ko'lamda amalga oshirildi.

1970-yilda yangi ishlab chiqarish quvvatlari foydalanishga topshirildi. 1972-yilda AK-72 nitrat kislota yirik tonnajli agregatida kuchsiz nitrat kislota ishlab chiqarish yo'lga qo'yildi. 1975-yilda Chirchiq elektr-kimyo kombinati "Elektrkimyosanoat" ishlab chiqarish birlashmasi deb qayta nomlandi.

1980-yilda birlashmada kaprolaktam ishlab chiqarish quvvatlari ishga tushirildi. 1981-yilda AM-76 yirik ammiak sexining qurilishi boshlandi va 1984-yilda foydalanishga topshirildi. Ushbu loyiha bilan bir qatorda NDF tozalash inshootlari bo'yicha barcha qurilish-montaj ishlari ham yakunlandi. 1984-yil oxirida karbamid sexining maxsus suv aylanish sikliga ega yangi granulyatsiya minorasi qurib bitkazildi.

1988-yil yanvar oyida AK-72M yangi agregatida nitrat kislotaning dastlabki tonnalari olindi. Mazkur agregat texnik-iqtisodiy ko'rsatkichlari bo'yicha avvalgi AK-72 agregatiga nisbatan samaraliroq bo'ldi. Shu sababli AK-72M ishga tushirilgandan so'ng AK-72 agregati 1989-yil aprel oyigacha rekonstruksiya qilish uchun to'xtatildi. Rekonstruksiya ishlari yakunlangach, ma'naviy va jismoniy jihatdan eskirgan 5-sex faoliyati to'xtatildi.

1993-yil dekabr oyida KA-15-5 havoni ajratish sexining yangi bloki foydalanishga topshirildi. Ushbu blok 1936-yilda ishlab chiqarilgan eski ammiak-sovitkich qurilmalarini zamonaviy uskunalar bilan almashtirish imkonini yaratdi.

2002-yilda "Elektrkimyosanoat" ishlab chiqarish birlashmasi "Elektrkimyosanoat" ochiq aksiyadorlik jamiyatiga aylantirildi. 2007-yilda esa "Elektrkimyosanoat" OAJ "MAXAM-CHIRCHIQ" OAJ deb qayta nomlandi.

2004-yilda karbamid ishlab chiqarish sexida nasos parki "Sundyne" firmasining markazdan qochma yuqori tezlikdagi nasoslari bilan modernizatsiya qilindi. 2009-yilda AM-76 yirik tonnajli agregati rekonstruksiya va modernizatsiya qilinib, uning ishlab chiqarish quvvati yiliga 420 ming tonnaga yetkazildi.

2010-yil may oyida past zichlikdagi ammoniy nitrat ishlab chiqarish qurilmasini barpo etish ishlari boshlandi. Mazkur loyiha uchun "MAXAM Corp International S.A.U." (Ispaniya) kompaniyasi tomonidan investitsiyalar jalb qilindi.

Hozirgi vaqtda korxonada avtomatlashtirilgan boshqaruv tizimlarini joriy etish bo'yicha keng ko'lamli ishlar amalga oshirilmoqda. Xizmat va uchastkalarini avtomatlashtirish, axborot texnologiyalarini keng qo'llash hamda kompyuter tarmoqlari asosida kompleks boshqaruv tizimini shakllantirish bo'yicha izchil chora-tadbirlar olib borilmoqda.

"MAXAM-CHIRCHIQ" AJning asosiy aksiyadorlari "O'zbekimyo sanoat" AJ hamda "MaxamCorp International S.L." korporatsiyasi hisoblanadi. "MaxamCorp International S.L." kompaniyasi dunyoning yetakchi kimyo mahsulotlari ishlab chiqaruvchilaridan biri bo'lib, uning bosh qarorgohi Ispaniyada joylashgan hamda turli mintaqalarda vakolatxona va ishlab chiqarish quvvatlariga ega.

"MAXAM-CHIRCHIQ" AJ O'zbekistondagi kimyo sanoatining yirik korxonalaridan biri bo'lib, 40 dan ortiq turdagi mahsulotlarni ishlab chiqaradi. Korxonada mahsulotlari MDH davlatlari va boshqa xorijiy mamlakatlarga, jumladan Rossiya, Qozog'iston, BAA, Avstraliya, Eron, Turkiya, Malayziya va boshqa davlatlarga eksport qilinmoqda.

Korxonada ISO 9001:2015, ISO 50001:2021, ISO 14001:2015 hamda ISO 45001:2021 xalqaro standartlariga muvofiq integrallashgan menejment tizimini joriy etish va takomillashtirishga alohida e'tibor qaratilmoqda.

"Dehqonobod kaliy zavodi" qurilishi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2007-yil 1-maydagi qarorlari asosida amalga oshirildi. Jumladan, 2007-yil 17-dekabrda PQ-632-sonli¹ "Tepaqo'ton kaliy tuzi koni negizida

1 O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarori, 08.10.2025 yildagi 632-son <https://lex.uz/uz/docs/-7759309>

Dehqonobod kaliyli o'g'itlar zavodi qurilishini tashkil etish chora-tadbirlari to'g'risida"gi hamda PQ-748-sonli² "Dehqonobod kaliyli o'g'itlar zavodi qurilishini jadallashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarorlariga muvofiq qurilish ishlari boshlab yuborildi.

Qurilishning umumiy qiymati 128,2 mln AQSH dollarini tashkil etib, loyiha O'zbekiston Tiklanish va taraqqiyot jamg'armasi — 61,7 mln dollar, XZR Eksimbanki — 41,7 mln dollar hamda Kimyo sanoati korxonalarini rivojlantirish va qo'llab-quvvatlash jamg'armasi — 24,8 mln dollar kredit mablag'lari hisobidan moliyalashtirildi.

Ruda qazib olish bo'yicha birinchi bosqichning ishlab chiqarish quvvati yiliga 700 ming tonna, kaliyli o'g'itlar ishlab chiqarish quvvati esa yiliga 200 ming tonnani tashkil etadi.

Ishlab chiqarish quvvatlarini yanada kengaytirish maqsadida "Dehqonobod kaliyli o'g'itlar zavodi"ning ikkinchi bosqichini qurish bo'yicha PQ-1455-sonli³ "O'zbekiston Respublikasining 2011-yilga mo'ljallangan Investitsiya dasturi to'g'risida"gi qaror qabul qilindi. Ushbu hujjatlar asosida yordamchi boshqaruv markazi quvvatlarini kengaytirish ishlari amalga oshirildi.

Ikkinchi bosqichning ishlab chiqarish quvvati yiliga 400 ming tonna kaliy xlorid ishlab chiqarishga mo'ljallangan bo'lib, uning 75 foizini eksport qilish rejalashtirilgan. Loyihaning asosiy maqsadi kaliyli o'g'itlar ishlab chiqarish hajmini oshirish hamda zavodning umumiy ishlab chiqarish quvvatini yiliga 600 ming tonnaga yetkazishdan iborat.

2020–2025-yillar davomida tog'-kon majmuasi tomonidan 15 229,5 mlrd so'mlik tovar mahsuloti ishlab chiqarildi. Shuningdek, asosiy turdagi mahsulotlar ishlab chiqarish doirasida 3 080 887 tonna sintetik ammiak, 725 329,2 tonna ammoniy nitrat hamda boshqa turdagi kimyo mahsulotlari ishlab chiqarildi.

"MAXAM-CHIRCHIQ" AJda 2020-yilda tovar mahsuloti hajmi joriy narxlarda 624,6 mlrd so'mni tashkil etdi. 2021-yilda ushbu ko'rsatkich 49,0 foizga oshib, 930,8 mlrd so'mga yetdi. 2022-yilda esa tovar mahsuloti hajmi 1 393,9 mlrd so'mni tashkil etib, o'tgan yilga nisbatan 49 foiz o'sish qayd etildi. 2023-yilga kelib mazkur ko'rsatkich 30 foizga oshib, 1 811,4 mlrd so'mga yetdi. 2024–2025-yillar davomida tovar mahsuloti hajmida barqaror o'sish tendensiyasi kuzatildi. Jumladan, 2024-yilda ushbu ko'rsatkich 2 192,0 mlrd so'mni tashkil etgan bo'lsa, 2025-yilda 3,9 foizga oshib, 2 277,4 mlrd so'mga yetdi.

Asosiy turdagi mahsulotlar ishlab chiqarish hajmi tahlili shuni ko'rsatadiki, sintetik ammiak ishlab chiqarish 2020-yilda 522 920 tonnani tashkil etgan bo'lsa, 2021-yilda 528 384 tonnaga yetib, 1 foiz o'sish qayd etilgan. 2022-yilda ushbu ko'rsatkich 488 847 tonnani tashkil etgan bo'lsa-da, 2023-yilda talabning ortishi hisobiga ishlab chiqarish hajmi 550 450 tonnaga yetdi. Aynan shu yilda sintetik ammiakning tovar ko'rinishidagi mahsuloti ham ishlab chiqarilib, uning hajmi 59 842 tonnani tashkil etdi. 2024-yilda sintetik ammiak ishlab chiqarish hajmi 532 741 tonnaga yetgan bo'lsa, 2025-yilda texnologik va ishlab chiqarish jarayonlarini optimallashtirish natijasida ishlab chiqarish hajmi 457 545 tonnani tashkil etdi. Shuningdek, 2023-yilda 100 foiz azotli mineral o'g'itlar ishlab chiqarish hajmi 350 407 tonnaga yetdi.

Ammoniy nitrat ishlab chiqarish hajmi 2020-yilda 39 737,5 tonnani tashkil etdi. 2021-yilda ushbu ko'rsatkich 32 212,3 tonnani tashkil qilgan bo'lsa, 2022-yilda 37 428,1 tonnagacha tiklandi. 2023-yilda esa ishlab chiqarish hajmi sezilarli darajada oshib, 536 615 tonnaga yetdi. 2024-yilda 53 771,3 tonna ammoniy nitrat ishlab chiqarilgan bo'lib, 2025-yilda ishlab chiqarish hajmi 25 565 tonnani tashkil etdi. Bu holat ishlab chiqarish tarkibini diversifikatsiya qilish va boshqa mahsulot turlariga ustuvor e'tibor qaratilishi bilan izohlanadi.

Karbamid mahsuloti ishlab chiqarish hajmi 2020-yilda 270 818,9 tonnani tashkil etdi. 2021-yilda ushbu ko'rsatkich 248 920,2 tonnani, 2022-yilda esa 209 374,6 tonnani tashkil etdi. 2023-yilda ishlab chiqarish hajmi yana tiklanib, 255 413 tonnaga yetdi va o'tgan yilga nisbatan 21,9 foiz o'sish qayd etildi. 2024-yilda karbamid ishlab chiqarish hajmi 236 968,8 tonnani tashkil etgan bo'lsa, 2025-yilda ishlab chiqarish hajmi 181 523,9 tonna bo'ldi. Mazkur holat korxonada mahsulot nomenklaturasini optimallashtirish va ishlab chiqarish samaradorligini oshirish bilan bog'liq jarayonlar natijasi sifatida baholanishi mumkin.

Ammoniy sulfat mahsuloti ishlab chiqarish hajmi 2020-yilda 181 645 tonnani tashkil etdi. 2021-yilda ushbu ko'rsatkich 9,9 foizga oshib, 199 635 tonnaga yetdi. 2022-yilda 208 649 tonna, 2023-yilda esa 222 608 tonna mahsulot ishlab chiqarildi. 2024-yilda ishlab chiqarish hajmi 233 252 tonnaga yetib, barqaror o'sish tendensiyasi davom etdi. 2025-yilda ishlab chiqarish hajmi 198 924 tonnani tashkil etdi.

Konsentratsiyalanmagan nitrat kislota mahsuloti ishlab chiqarish hajmi 2020-yilda 430 132 tonnani tashkil etdi. 2021-yilda ushbu ko'rsatkich 8,8 foizga oshib, 468 151 tonnaga yetdi. 2022-yilda 449 555 tonna, 2023-yilda esa 487 912 tonna mahsulot ishlab chiqarildi va o'tgan yilga nisbatan 8,5 foiz o'sish qayd etildi. 2024-yilda ishlab chiqarish hajmi 492 953,9 tonnaga yetdi. 2025-yilda esa ushbu ko'rsatkich 449 392 tonnani tashkil etdi. Shu jumladan, 2023-yilda tovar ko'rinishida 22 044 tonna konsentratsiyalanmagan nitrat kislota ishlab chiqarildi.

Sulfat kislotasi mahsuloti 2020-yilda 155 389,3 tonna ishlab chiqarilgan. 2021-yilda ushbu ko'rsatkich 18,3 foizga oshib, 183 915 tonnani tashkil etdi. 2022–2023-yillarda sulfat kislotasi ishlab chiqarish hajmi nisbatan

2 O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarori, 22.09.2017 yildagi 748-son <https://lex.uz/docs/-3359038>

3 2010-yil 29-dekabrda PQ-1455-son qaror <https://lex.uz/acts/-1760607>

barqaror saqlanib, mos ravishda 186 645 tonna va 186 170 tonnani tashkil etdi. 2024-yilda ishlab chiqarish hajmi 190 216 tonnaga yetgan bo'lsa, 2025-yilda ushbu ko'rsatkich 174 168 tonnani tashkil etdi.

“MAXAM-CHIRCHIQ” AJning asosiy ishlab chiqarish ko'rsatkichlarida kuzatilgan ijobiy o'sish tendensiyasiga korxonada 2021–2025-yillar davomida amalga oshirilgan keng qamrovli diversifikatsiya ishlari, mahsulot ishlab chiqarish hajmi va realizatsiya ko'rsatkichlarining ortishi, shuningdek, ichki va tashqi bozor valyuta kurslarining barqarorlashuvi muhim ta'sir ko'rsatgan. Shu bilan birga, import narxlarining maqbullashuvi ham ishlab chiqarish samaradorligini oshirishga xizmat qilgan.

Korxonadan mahsulotlar eksportini kengaytirish, yangi tashqi bozorlarga chiqish hamda xomashyo va materiallar importini qisqartirishga qaratilgan kompleks chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda. Mazkur yo'nalishlar bo'yicha olib borilgan tahlillar dissertatsiyaning 2.2-paragrafidan batafsil yoritilgan.

Bugungi kunda “MAXAM-CHIRCHIQ” AJda kaprolaktam kimyoviy ishlab chiqarish chiqindilarini utilitatsiya qilish va qayta ishlashni tashkil etish bo'yicha investitsion loyiha amalga oshirilmoqda. Ushbu loyihaning umumiy qiymati 3 mln AQSH dollarini tashkil etadi. Loyihaning asosiy maqsadi kaprolaktam ishlab chiqarish jarayonida hosil bo'ladigan chiqindilarni samarali qayta ishlash va ekologik xavfsizlikni ta'minlashdan iborat.

Shuningdek, “MAXAM-CHIRCHIQ” AJda innovatsion faoliyatni rivojlantirish, innovatsiyalarni yaratish va amaliyotga joriy etish bo'yicha ham salmoqli ishlar olib borilmoqda. Hozirgi davrda kompaniya raqobatbardoshligini yanada oshirish maqsadida ishlab chiqarishda innovatsion texnologiyalarni yaratish, mineral xomashyo va resurslarni tadqiq etish, qazib olish hamda chuqur qayta ishlashning yuqori texnologik usullarini ishlab chiqish ustuvor yo'nalishlardan biri hisoblanadi.

Bundan tashqari, yer va suv resurslaridan oqilona foydalanish va ularni tiklash, atrof-muhitni muhofaza qilish tizimini takomillashtirish, qishloq xo'jaligi samaradorligini oshirishga xizmat qiluvchi usul va vositalarni ishlab chiqish, yuqori samarali qishloq xo'jaligi mahsulotlari uchun zamonaviy kimyoviy o'g'it va qo'shimchalarni yaratish bo'yicha ham ilmiy-amaliy ishlar olib borilmoqda. Shu bilan birga, iqtisodiyot tarmoqlarida energiya, suv, yer va boshqa resurslarni tejashga qaratilgan innovatsion texnologiyalar hamda texnik yechimlarni ishlab chiqish kompaniyaning ustuvor strategik yo'nalishlari qatoriga kiradi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Fikrimizcha, respublikamizdagi yetakchi kimyo sanoati korxonalaridan biri bo'lgan “MAXAM-CHIRCHIQ” AJning innovatsion faoliyatini yanada takomillashtirish maqsadida boshqaruv tizimi samaradorligini oshirish hamda belgilangan maqsadlarni korxonaning asosiy strategik yo'nalishlari bilan muvofiqlashtirish muhim ahamiyat kasb etadi. Shuningdek, davlat buyurtmasi asosida amalga oshiriladigan ishlar bo'yicha sanoat majmuasi tashkilotlari va korxonalar o'rtasida samarali hamkorlik mexanizmlarini rivojlantirish zarur hisoblanadi. Davlat buyurtmasi asosida kimyo sanoati majmuasi korxonalar va tashkilotlari tomonidan amalga oshiriladigan innovatsion faoliyatni moliyalashtirish tizimini takomillashtirish ajratilayotgan mablag'lardan samarali foydalanish, ularni istiqbolli texnologik loyihalarga yo'naltirish hamda moliyaviy resurslardan maqsadli va oqilona foydalanishni ta'minlashga xizmat qiladi. Shu bilan birga, byudjet mablag'lari hisobidan ilmiy-tadqiqot ishlarini moliyalashtirish uchun ajratiladigan xarajatlar ulushini oshirish hamda kimyo sanoati korxonalarida foyda va boshqa tushumlarning innovatsion ishlanmalarga yo'naltiriladigan qismini soliq imtiyozlari orqali qo'llab-quvvatlash maqsadga muvofiqdir. Fikrimizcha, yuqorida keltirilgan takliflar nafaqat kimyo sanoati korxonalarini, balki iqtisodiyotning boshqa tarmoq korxonalarini faoliyati samaradorligini oshirish, innovatsion rivojlanishni jadallashtirish hamda raqobatbardoshlikni kuchaytirishga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Statistika nauki i innovatsiy: kratkiy terminologicheskiy slovar / Pod redaksiyey L.M. Goxberga. – M.: 1996. – 31 s.
2. Shumpeter Y. Teoriya ekonomicheskogo razvitiya. – M.: Progress, 1982. – 169 s.
3. Tviss B. Upravleniye nauchno-texnicheskimi novovvedeniyami / Per. s angl. – M.: Ekonomika, 1989. – 271 s.
4. Santo B. Innovatsiya kak sredstvo ekonomicheskogo razvitiya / Per. s veng. – M.: Progress, 1990. – 296 s.
5. Drucker P.F. Innovation and Entrepreneurship: Practice and Principles. – London: Pan Books, 1986. – 55 p.
6. Prigojin A.I. Novovvedeniye: stimuly i prepyatstviya (sotsialniye problemi innovatiki). – M.: Politizdat, 1989.
7. Anshin V.M. Innovatsionnaya strategiya firmy: uchebnoye posobiye. – M.: REA im. Plexanova, 1995.
8. Glazev S.Y. Teoriya dolgosrochnogo texniko-ekonomicheskogo razvitiya. – M.: 1993.
9. Dagayeva A.A. Faktor NTP v sovremennoy rynochnoy ekonomike: uchebnoye posobiye. – M.: Nauka, 1994.
10. Fatxutdinov R.A. Innovatsionniy menedjment. – M.: 1998.
11. O'zbekiston milliy ensiklopediyasi. J.P. YE-M. – T.: O'zbekiston milliy ensiklopediyasi DIN, 2006. – 213 b.
12. Bolshaya ekonomicheskaya ensiklopediya. – M.: Eksmo, 2007. – 257 s.
13. Lazonick, William. “Innovative Business Models and Varieties of Capitalism: Financialization of the US Corporation” // Business History Review. – 2010. – Vol. 84. – P. 675–702.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2026. № 5 (3)

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

EI.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>
